

BANKACILIK KREDİ SÜREÇLERİNDE KULLANILAN MUNZAM SENETLERİN HUKUKİ BOYUTU TEMELİNDE MUHASEBELEŞTİRİLMESİ VE DENETİMİ

İsmail KABAN^{1*}
Yavuz TOPÇU²

Öz

Bankalarca kredi tahsis edilen müşterilerden, kredinin güvencesini teşkil etmek üzere çeşitli şahsi ve maddi teminatlar alınmaktadır. Ticari müşterilere kullandırılan kredilere ilişkin olarak bankacılık uygulamasında, şahsi ve maddi teminatların dışında firmalardan kredi borcuna eşit tutarda kambiyo senedi niteliğinde munzam senet alınması yönünde bir teamül bulunmaktadır. Firmaların yasal takip işlemlerinin çok hızlı bir şekilde başlatılması gayesi ile bu uygulama yürütülmektedir. Bu çalışmanın amacı munzam senetlerin, hukuki nitelikleri, uygulamadaki amacı, takip hukuku açısından bankaya sağladığı faydalar, muhasebe kayıt sistematigi ve denetimi yönleriyle incelenmesidir. Bu itibarla çalışmada Yargıtay kararları ve bankacılık uygulamalarından hareketle söz konusu kambiyo senedi niteliğindeki munzam senetlere ilişkin kavramsal ve pratik bir çerçeve sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Munzam Senet, Ticari Kredi, Banka Muhasebesi

JEL Kodları: G21, G23, K22, M41

ACCOUNTING AND AUDITING BASED ON LEGAL DIMENSION OF COLLATERAL BILLS USED IN BANKING CREDIT PROCESSES

Abstract

Different personal guarantees and tangible collaterals are taken as assurance in order to secure the loan from the customers that are allocated loans by banks. Regarding loans provided to commercial customers in banking, apart from personal and tangible guarantees, there is an application in the way that take collateral bill having the characteristics of bill equal to the debt of the companies. This application is carried out in order to start execution for debt of companies very quickly. The aim of this study is to examine to the collateral bills with regards to topics such as the legal characteristics, the purpose in practice, the benefits provided to the bank in terms of law of execution, accounting entry systematic and auditing. In this respect, a conceptual and practical framework related to the bills is presented in line with the Court of Appeal decisions and banking practices in this study.

Keywords: Collateral Bill, Commercial Loans, Bank Accounting

JEL Codes: G21, G23, K22, M41

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, ORCID 0000-0003-4138-244X

* **Sorumlu Yazar** (Corresponding Author): ismail_kaban@yahoo.com

² Türkiye Halk Bankası A.Ş., ORCID 0000-0002-3486-8786

Başvuru Tarihi (Received): 03.11.2019 **Kabul Tarihi** (Accepted): 27.03.2020

Giriş

Bankalar, kredilerin geri dönüşünü temin etmek amacıyla kendi skorlama (*rating*) sistemlerinin ürettiği sonuçları da dikkate alarak, müşterilerinden türleri “*Kredilerin Sınıflandırılması ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik*” içeriğinde belirtilen maddi ve şahsi teminatlar almaktadır. Bankalar “tüketici” niteliğini haiz bireysel müşteriler dışında kalan diğer kredili müşterileri için çoğu zaman tesis ettikleri teminatların yanı sıra “munzam senet” de talep etmektedirler. Bu çalışmada, bankacılık uygulamalarında kredili müşterilerden alınan munzam senetler, nitelikleri, teminata alınma amaçları ve takip hukuku anlamında açıklanmaktadır. Munzam senetler, bankaya sağladığı menfaatler ve teminat senedinden farkları gibi hususlar bakımından Yüksek Mahkeme kararları ışığında çeşitli yönleriyle incelenmektedir. Ayrıca söz konusu kıymetlerin muhasebeleştirilmesi ve denetimi konularında kayıt sistematigi ve önerilere yer verilmektedir.

1. Kambiyo Senetlerine İlişkin Kavramsal Çerçeve

1.1.Senet

Senet, kökeni itibarıyla Arapça bir kelimedir. Türk Dil Kurumu senedi “bir kimsenin yapmaya veya ödemeye borçlu olduğu şeyi göstermek için imzaladığı resmî kâğıt, belgit” olarak tanımlamaktadır. Genel anlamıyla senet, iradenin içerdiği beyanın üçüncü kişilere yazılı bir belge niteliğinde sunulmasıdır. Daha hukuki manada ise bir kişinin kendi aleyhine düzenlediği veya sonuç doğuran yazılı bir belgedir (Pekcanitez, Atalay, & Özekes, 2011: 478).

Türk Hukuk Lügatinde ise senet “hukuki bir muameleyi veya vakayı tevsik maksadıyla yazılmış ve resmi makam tarafından tanzim ve tasdik edilmiş yazı” olarak tarif edilmektedir. Buna göre, resmi makam tarafından düzenlenmiş ve tasdik edilmişse resmi senet; sadece ilgili kişi tarafından tanzim ve imza edilmişse adi senet söz konusudur (Pulaşlı, 2009: 2).

Senedi tanımlarken ihtiyaç duyulan “belge” kavramı ise daha geniş anlamli bir kavram olarak Hukuk Muhakemeleri Kanununda düzenleme alanı bulmuştur. Bu anlamda senet ile belge arasındaki şu ayrıma dikkat çekmek gerekir; iradenin dış alemde varlık kazanmasını sağlayan şey, çok genel anlamıyla belge olarak kabul edilebilir, ancak her belge kanun anlamında senet sayılmaz. Dolayısıyla belge, senedi de kapsayan ve senetten daha geniş bir anlama sahiptir. Senetteki beyanın da mutlaka aleyhe delil oluşturması amacıyla yapılması gerekli değildir. Belge, kişinin aleyhine delil teşkil etmesi düşünülmezsizin de düzenlenmiş olabilir (Pekcanitez, Atalay,&Özekes, 2011:479).

Senet esas itibarıyla Medeni Usul Hukuku’nda ispat ve deliller bağlamında ele alınan bir kavram olduğu için daha çok usul hukuku bakımından incelenmektedir. Usul hukuku bakımından bir belgenin senet olarak kabul edilebilmesi için en azından şu özellikleri taşıması gerekir: Senet sayılan belgenin bir cisim olması yani dış aleme yansıyacak şekilde varlık kazanmış olması gerekir. Senet yazılı olmalıdır. Senet bir vakıa hakkında irade beyanını içermelidir ve son olarak senet imzalı olmalıdır (Pekcanitez, Atalay, & Özekes, 2011:479).

1.2. Kıymetli Evrak

Türk Ticaret Kanunu’nun (2011) üçüncü kitabı “Kıymetli Evrak” konusuna ayrılmıştır. Mezkûr kanunun 645/1 maddesinde kıymetli evrak “kıymetli evrak öyle senetlerdir ki, bunların içerdekileri hak, senetten ayrı olarak ileri sürülemeyeceği gibi başkalarına da devredilemez.” olarak tanımlanmıştır. Bu tanıımı göz önüne aldığımızda, kural olarak iki temel unsur tespit edilebilmektedir. Birincisi, hakkın senede bağlı olduğu ve senetsiz ileri sürülememesi; ikincisi ise hakkın senetten ayrı devredilememesidir. Kıymetli evrak genel olarak bir alacak veya diğer hakkı

o derece sıkı şekilde içeren bir senettir ki, bu haklar ancak ve ancak senet vasıtasıyla ileri sürülebilir veya devredilebilir.

Kıymetli evrakta senetle kaynaşmış olan hakkın, özel hukuka ilişkin bir hukuki durumu içermesi şarttır. Ayrıca “senetsiz hak yoktur” temel ilkesi, “senet ve hak mahkemenin iptal kararıyla ayrılabilir” şeklindeki istisnai durum ile nispileştirilebilir ve senedi kaybeden hak sahibi, bu durumda hakkını senetsiz olarak ileri sürebilir ve üçüncü kişiye devredebilir. Çünkü mahkemenin iptal kararıyla senet hem borçluya hem de iyiniyetli olarak iktisap eden üçüncü kişilere karşı teşhis etki ve gücünü kaybetmiş olacaktır (Pulaşlı, 2009:23).

1.2.1. Kıymetli Evrakın Temel Nitelikleri

Kıymetli evrakın taşıdığı temel özellikler şunlardır (Poroy & Tekinalp, 2013: 26-35):

Kıymetli Evrak Bir Senettir; İrade açıklamasında bulunan kişiyi ve irade beyanını içeren senet, kıymetli evrakın maddi unsurudur. Borç ve alacak, ister hak süjeleri arasındaki Borçlar Hukuku ilişkilerinden, ister Şirketler veya Eşya Hukuku ilişkilerinden doğsun, mahiyetleri itibarıyla, gözle görülebilen, elle tutulabilen hususlar değildir. Başka bir deyişle, maddi varlıkları yoktur. Bu eksikliğin sonuçlarını ortadan kaldırmak amacıyla, işaret olunan hak ve alacakların bir senette tasviri yoluna gidilir. Tecrübeler göstermiştir ki, senetler, diğer bütün ispat vasıtaları içinde en iyisi, çoğu kez de yegâne güvenilir olanıdır (Öztan, 2006: 10).

Kıymetli Evraktaki Hak Para İle Ölçülebilen Bir Değere Sahip Olmalıdır; Senette mündemiç olan hakkın özel hukuka ilişkin bir menfaat niteliği taşıması ve de ölçülebilir bir değer arz etmesi gerekir.

Kıymetli Evrakın İçerdiği Hak Tedavül Niteliği Olan Bir Haktır; Başkasına devredilmeyen bir hak kıymetli evraka konu olamaz, örneğin şahsa bağlı bir intifa hakkı, kişilik hakkı böyledir. Kıymetli evrakta mündemiç bulunan bu nitelik ticari hayattaki teamüllerin bir gereği olarak vücuda gelmiştir.

Kıymetli Evrakta Hakla Senet Arasında Kuvvetli Bir Bağ Vardır; Kıymetli evraka konu olan hak, senetle birlikte ortaya çıkar, bazen de hak senetten daha önce de mevcut olabilir. Senetle birlikte ortaya çıktığında onunla birleşir ve ayrılmaz bir bütün haline gelir. Bu sebeple hakkın ileri sürülebilmesi, senedin ibrazına ve devri de senet üzerindeki zilyetliğin devredilmesine bağlıdır.

Kıymetli Evrakta Mücerretlik İlkesi Geçerlidir; Kıymetli evrak, ortaya çıkmasına neden olan olaydan ve hukuki (temel) ilişkiden bağımsız ve soyuttur. Diğer bir ifade ile, senette yerleşmiş olan söz konusu hakkın yaratılmasına sebep olan işlem arasında illiyet yoktur.

Kıymetli Evrak Özel Şekil Şartlarına Tabidir; Kanun koyucu, ticari hayatın güven ihtiyacının bir sonucu olarak, kıymetli evrak düzenlemesini ağırlaştırılmış özel şekil şartlarına tutmuştur. Bu şekil şartlarından biri veya birkaçı söz konusu kıymetli evrakta mevcut değilse, kıymetli evrak, kanunda başka bir hüküm bulunmaması halinde kıymetli evrak olarak doğmamış sayılır.

1.3.Kambiyo Senedi

Türk Ticaret Kanunu'nun “Kıymetli Evrak” konusunu ele alan üçüncü kitabının, dördüncü kısmı “Kambiyo Senetleri” başlığını taşımaktadır. Bu başlık altında sırasıyla poliçe, bono ve çekle ilgili düzenlemeler yer almıştır. Türk Ticaret Kanunu sistematüğinde, uygulama ile bağdaşmayacak şekilde esas itibarıyla poliçe detaylı olarak düzenlenmiştir. Bono ve çekin düzenlendiği kısımlarda ise bazı konularda poliçeye ilişkin hükümlere atıfta bulunulmak suretiyle poliçeye ilişkin hükümlerin niteliklerine aykırı düşmediği kaydıyla bono ve çek hakkında da uygulanacağı belirtilmiştir.

1926 tarihli Ticaret Kanununda bu senetler için “senedat-ı ticariye” ifadesi kullanılmaktaydı. Dolayısıyla Türk hukukunda, özellikle doktrin ve mahkeme kararlarında kambiyo senetlerinin yanı sıra “ticari senetler” ifadesinin de sıklıkla kullanıldığı görülmektedir (Pulaşlı, 2009: 83).

Kambiyo senetlerinin konu olduğu kanunların başında, bunlar için özel bir takip usulü düzenleyen İcra ve İflas Kanunu gelmektedir. İcra ve iflas hukukumuzda kambiyo senetlerine özgü takip yolları, haciz yolu ve iflas yolu ile olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Bu özel takip yollarının her ikisi de İcra ve İflas Kanunu’nun (İİK) “İflas yolu ile takip” başlıklı altıncı babında düzenlenmiştir (İcra ve İflas Kanunu, 1932).

Şunu ifade etmek gerekir ki, bir alacaklı, kambiyo senedine bağlı bir alacağı için mutlaka kambiyo senetlerine özgü takip yollarından birini kullanmak mecburiyetinde değildir. Bunun ön şartı borçlunun iflasa tabi kişilerden olmamasıdır. Bu durumda alacaklı, borçlusu aleyhine kambiyo senetlerine özgü haciz yolu ile takibe başvurmayı değil genel haciz yolu ile takibe başvurmayı tercih edebilir (Helvacı, 2013: 165). Kanunun açık düzenlemesinden anlaşılacağı üzere, kambiyo senetleri sınırlı sayıda (*numerus clausus*) sayılmış olup bunlar poliçe, bono ve çek olmak üzere üç türdür. Çalışmanın esas konusu oluşturan munzam senetlerin, esasında birer bono olması sebebiyle bonoyu kısa da olsa ayrıca ele almakta fayda görülmüştür.

1.3.1. Bono (Emre Muharrer Senet)

Ülkemizde ticari hayatta en çok karşılaşılan ticari senet bonodur. Bono yerine emre muharrer senet ifadesi de kullanılmaktadır. Türk Ticaret Kanunu (TTK) bonoyu tanımlamıştır. TTK md. 776/1-b’ye göre bono; kayıtsız ve şartsız belirli bir bedel ödemek vaadini içerir. Buradan anlaşıldığı üzere, bononun temelinde bir “borç tanınması” yatmaktadır. Bono bir kambiyo senedir ve kanunen emre yazılı senetlerdendir. Bu itibarla devri ciro ve zilyetliğin geçirilmesi ile olur. Nama düzenlenebilir ancak hamiline düzenlenemez (Ülgen, Helvacı, Kendigelen, &Kaya, 2014: 129).

Türk Ticaret Kanunu’nun (2011) 776. maddesinde bononun unsurları aşağıdaki gibi sayılmıştır; “Bono” ya da “emre yazılı senet” kelimesi; senedin üzerinde bu iki ifadeden biri mutlaka yer almalıdır.

Belirli bir bedeli kayıtsız şartsız ödeme vaadi; bono muayyen bir bedelin kayıtsız şartsız ödenmesi vaadini içermelidir. Bedel senet metninde yer almalıdır.

Vade; Bonoda vade, esaslı şekil şartı değildir, eğer senette vade bulunmuyor ise bono görüldüğünde ödemeli bir nitelik taşır. Görüldüğünde, görüldükten belirli bir süre sonra, düzenleme gününden belirli bir süre sonra, belirli bir günde olmak üzere bonoda dört tür vade söz konusudur.

Ödeme yeri; Bonoda ödeme yeri gösterilir. Ödeme yeri zorunlu şekil şartı değildir; ödeme yeri gösterilmemişse, bononun düzenleme yeri ödeme yeri sayılır. Düzenleme yeri de gösterilmemişse, şekil eksikliği var demektir ve bono hükümsüzdür.

Lehtar; Bonoda lehtar gösterilmelidir. Lehtar, bono kime ya da kimin emrine ödenecekse o kişidir.

Düzenleme tarihi ve yeri; Bononun düzenleme tarihi zorunlu şekil şartıdır, mutlaka gösterilmelidir. Aksi takdirde bono hükümsüz olur. Düzenleme yeri bulunmayan bono ise düzenleyen kişinin ad ve soyadının yanında yazılı olan yerde düzenlenmiş sayılır. Eğer düzenleme yeri gösterilmemiş ve düzenleyenin adı soyadı yanında da bir yer belirtilmemişse şekil noksanı vardır ve bono hükümsüzdür.

Düzenleyenin imzası; Bonoyu meydana getiren, düzenleyendir. Düzenleyen bononun asıl borçlusudur ve imzası zorunlu şekil şartıdır. Düzenleyenin imzası yok ise bono hükümsüzdür.

1.3.2. Kambiyo Senetlerinin İcra Takibine Konu Edilmesi

Kambiyo senedi niteliğindeki bir senet (bono, poliçe, çek), muhtelif açılardan özel hükümlere tabi bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi, kambiyo senetlerinden doğan alacağın cebri icra yolu ile takibinde ortaya çıkmaktadır. Kambiyo senetlerinin tedavül özelliği, mücerretlik ilkesi³ gereği alacaklı tarafça alacak hakkının varlığının ispat etmek zorunda olunmaması, giderek söz konusu kıymetlerin emniyetli bir ödeme aracına dönüşmesi, ihtiva ettikleri hakkın takibi temelinde senet alacaklısı lehine kolaylaştırılmış bir takip usulünün benimsenmesini gerektirmiştir (Helvacı, 2013: 165).

Kanun koyucu, ticaret hayatında sıklıkla kullanılan kambiyo senetlerinin yasal takibe konu edilmesi halleri için özel bir ilamsız icra yolu olan kambiyo senetlerine özgü haciz yolu ile takibi düzenlemiştir. Alacaklının bu yola başvurabilmesi için, alacağının mutlaka bir kambiyo senedine bağlı olması gerekir. Bir senedin kambiyo senedi olup olmadığını, icra müdürü takdir ve tayin eder. Alacaklının elinde çek, bono ve poliçe niteliğinde bir senet yoksa veya senet kıymetli evrak olmakla birlikte bir kambiyo senedi değil ise alacaklı kambiyo senetlerine özgü haciz yolu ile takip yapamaz, yalnız genel haciz yolu ile takip yapabilir. Alacaklı, bir kambiyo senedine bağlı alacağı için mutlak surette kambiyo senetlerine özgü haciz yolu ile takip yapmak zorunda değildir; genel haciz yolu ile takibe başvurması için hukuki bir engel bulunmamaktadır (Arslan, Yılmaz, & Ayvaz, 2016: 348).

Kambiyo senetlerine bağlı alacak rehinle temin edilmiş olsa bile, alacaklı ilk önce rehnin paraya çevrilmesi yolu ile takipte bulunmadan, doğruca kambiyo senetlerine özgü haciz yolu ile takip yapabilir. Kambiyo senetlerine özgü haciz yolu ile takipte de takibin aşamaları; takip talebi, ödeme emri ve kesinleşmesi, haciz, paraya çevirme ve paraların ödenmesi şeklindedir.

Kambiyo senetlerine özgü haciz yolu, genel haciz yoluna benzemektedir ve ona paralel biçimde düzenlenmiştir. İki takip yolu arasında takip talebi ile ödeme emri ve kesinleşmesi safhalarında farklılık vardır. Son üç safha, her iki takip yolunda da aynıdır (Kuru, 2016: 339).

1.4. Teminat Bonosu (Senedi)

Bazen uygulamada, bir sözleşmede karşı edimin güvencesi/teminatı olarak verilen ve teminat senedi adı verilen bonolar ve çekler görülmektedir. Bu vesile ile karşımıza teminat senetleri çıkmaktadır. Türk hukukunda teminat senedi diye ayrı bir senet türü özel olarak düzenlenmemiştir. Ancak bir tanım yapmak gerekirse, yapılan anlaşma uyarınca, bir mal teslim edileceğini, bir hizmetin eksiksiz olarak tamamlanacağını ya da bir taahhüdün yerine getirileceğini; aksi takdirde belli bir bedel ödeme sorumluluğu ile karşı karşıya kalacağını beyan eden tarafın imzaladığı şartlı senetlere teminat senedi denilmektedir.

Teminat senetleri üzerindeki en önemli tartışma, senedin temel ilişkideki borçla ilişkilendirilmesi sebebiyle kambiyo senedi vasfını kaybedip kaybetmeyeceği hususunda yoğunlaşmaktadır. Yargıtay 12. Hukuk Dairesi, teminat senetleri ile ilgili olarak verdiği kararlarda, bu senetlerde; temel ilişki (sözleşme) ile senet arasındaki bağlantı/ilinti yazılı delil ile kanıtlandığı takdirde; mezkûr senetlerin/bonoların kayıtsız şartsız bir borç vaadi içermedikleri gerekçesi ile bono niteliğinde görülemeyeceğini, sonuç olarak da lehtar/hamil tarafından teminat bonolarına dayalı kambiyo senetlerine özgü haciz yolu ile takip yapılamayacağını, birçok kere karara bağlamıştır (Y.12. HD E. 2006/11905 K. 2006/14673. & Y. 12. HD E. 2011/30319 K. 2011/14071).

Öte yandan, senet üzerinde, senedin teminat amaçlı olarak verildiğine yönelik “teminat içindir” “teminattır” “teminat senedir” vb. salt bir açıklama yer almasının tek başına bononun geçerliliğini etkilemeyeceği kabul edilmektedir. Yargıtay uygulamasının da bu yönde olduğu

³ Mücerretlik İlkesi: Bir kambiyo senedi veya kıymetli evrakın doğumuna neden olan olaydan bağımsız olmasını ve bu ilişkiden soyutlanmasını ifade etmektedir.

görülmektedir. Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun konuya ilişkin bir kararında şöyle denilmektedir (Y. HGK 2001 E. 2001/12-496 K. 2001/534):

“Takip konusu senet arkasında ‘işbu senet teminattır’ biçimindeki açıklama, neyin teminat olduğunu açıkça belirtmediğinden, anılan senedin teminat senedi olduğunun kabulüne yeterli değildir. Dairenin yerleşik ve süreklilik arz eden içtihatları da bu yöndedir.”

Bononun/senedin teminat senedi olduğunun senet metninden anlaşıldığı hallerde; bono kayıtsız/şartsız borç vaadi içermediği için hükümsüzdür ve bu hükümsüzlük düzenleyen tarafından lehtar/hamile karşı ileri sürülebilir. Bu halde bononun üçüncü kişiye ciro ve teslim edilmiş olması, herhangi bir değişiklik yaratmaz. Burada senet metninden anlaşılan bir def’i vardır ve bu def’i üçüncü kişilere karşı da ileri sürülebilir. Bononun/senedin teminat senedi olduğu senet metninden anlaşılamiyorsa, bu halde düzenleyen, senedin lehtar/hamili ile kendi arasındaki asıl sözleşmede, karşı edimin güvencesi olarak verildiğini bir kişisel def’i olarak ileri sürebilir. Ancak bu iddiasını yazılı delil ile kanıtlaması lazımdır. Düzenleyenin bu iddiası, meseleyi, yargılamayı gerektiren bir husus halinde getirir, senedin teminat senedi olup olmadığı yargılama sonucunda belli olacaktır. Bu durumda senede dayalı kambiyo takibi de yapılamayacaktır. Kanıtlanması gereken senedin sözleşme ile olan bağlantısı/ilintisidir. Bu olasılıkta sorun kişisel def’iler ile ilgili düzenleme bağlamında ele alınmalı ve çözümlenmelidir (Ülgen, Helvacı, Kendigelen, & Kaya, 2014: 148-149).

2. Bankacılık Uygulamalarında Alınan Munzam Senetler

2.1. Kavram

Bankalarca, kredi kullandırılan ticari nitelikli -tüketici harici- müşterilerden, kredinin tahsis edilmesi için tesis edilen ipotek, rehin, kefalet vb. teminatların yanı sıra ayrıca bir de bono alınabilmektedir.

Uygulamada bu bonolar için sıklıkla “munzam senet” “munzam teminat bonusu” terimleri kullanılmaktadır. Söz konusu senetlerin, krediyi kullanan asıl şirketin borçlu, bu şirket ortağının da lehtar olacak şekilde düzenlenip, şirket ortağı lehtar tarafından da bankaya ciro edilmesi şeklinde uygulanan örnekleri de bulunmaktadır. Bu tür senetler için de “FBOA (*firma borçlu ortağı alacaklı*) senet” terimi kullanılmaktadır. Kullanım birliği olması açısından çalışmanın bundan sonraki kısmında bu tür senetler için “munzam senet” ifadesi kullanılacaktır.

Alınış amacını ve bir kısım özelliklerini içerecek şekilde bir tanım yapmak gerekirse; munzam senetler, tutarı tahsis edilen genel kredi limiti ile uyumlu, lehtarının doğrudan bankanın kendisinin olduğu, genel kredi sözleşmesini kefil sıfatıyla imza eden kimselerin de düzenleyen lehine aval veren olarak imzaladığı, krediyi kullanan müşteri -keşideci- tarafından genellikle görüldüğünde vadeli olarak düzenlenen ve tahsil edildiklerinde kredi borcundan mahsup edilmek üzere alınan senetlerdir.

2.2. Hukuki Niteliği

Munzam senetler, hukuki niteliği itibarıyla bir bono yani emre muharrer senettir. Düzenlenmesine temel olan ilişki ise banka ile müşteri arasındaki kredi ilişkisidir. Banka ile müşteri arasında genel kredi sözleşmesi imzalanmakta, bu sözleşmeye istinaden banka tarafından müşterisine kredi kullandırılmaktadır. Dolayısıyla kredi ilişkisi sebebiyle krediyi kullanan müşteri “borçlu”, kredi kullandıran banka ise “alacaklı” konumunda olmaktadır.

2.3. İşlevi ve Takip Hukuku Anlamında Bankaya Sağladığı Faydalar

Bankalar, müşterilerine kullandırdıkları kredilerin geri dönüşünü sağlamak için teminat alırlar. Teminat türleri, Kredilerin Sınıflandırılması ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve

Esaslar Hakkında Yönetmelik'te sayılmış olup uygulamada en sık rastlanılan teminat türleri kefalet, ipotek ve rehindir.

Bankacılık mevzuatında, özellikle Bankacılık Kanununda kredi sayılan işlemler sınırlı sayıda olmayacak şekilde düzenlenmiş ancak kredinin yasal bir tanımı yapılmamıştır. Tüm kredi işlemlerini kapsayacak eksiksiz bir tanım yapılması pek mümkün görünmese de “güven”, “vade” ve “risk” şeklinde kabul edilen kredi unsurlarından faydalanılmak suretiyle; kredi, derecelendirme sistemleri ile yapılan değerlendirmeler neticesinde, kredinin geri ödeneceği konusunda kendisine güven duyulan gerçek veya tüzel kişilere, bir miktar paranın veya banka itibarının, geri alınmak kaydıyla, belirli bir bedel (faiz ve/veya komisyon) karşılığında ve belirli bir süre için ödünç verilmesi olarak tanımlanabilir (Gümüş, 2014: 674). Kredinin tanımında da anlaşılacağı üzere, teminatlar, ödünç verilen paranın geri alınabilmesi amacıyla tesis edilirler.

Bankalar, kullandırdıkları kredilere ilişkin yükümlülüklerin yerine getirilmemesi başka bir ifadeyle verilen kredinin ödenmemesi hallerinde, kredilerin geri dönüşünü yasal takip yolları ile sağlamaya çalışırlar. Bu ihtimalde genellikle, kredinin tahsis edilmesi aşamasında tesis edilen teminatların tamamı eş zamanlı olarak yasal takibe konu edilir.

Mevcut teminatların türüne, teminat tutarına ve kredi bakiyesine göre başlatılacak takip yolları çeşitlilik arz edebilmektedir. Şöyle ki;

Kredinin teminatında sadece “müteselsil kefalet” bulunuyor ise, borçlu ve müteselsil kefiller aleyhine, banka alacağının toplam tutarı üzerinden “Genel Haciz Yoluyla İlamsız Takip” yapılır.

Kredinin teminatında ipotek bulunuyor ise İİK'nın (1932) 45. maddesi de göz önünde bulundurularak, asıl borçlu ve asıl borçludan farklı ise ipotekli taşınmaz maliki (ipotek borçlusu) hakkında banka alacağının tamamı üzerinden “İpoteğin Paraya Çevrilmesi Yolu” ile takip başlatılır. Başlatılan ipoteğin paraya çevrilmesi yolu ile takiplerde, İİK (1932) 150/1 ve 68/b maddeleri uyarınca bankalara tanınan imkân sebebiyle ipoteğin paraya çevrilmesi yoluyla takip genellikle ilamsız değil, ilamlı olarak başlatılır. Akabinde takip borçlularına “ödeme emri” yerine “icra emri” gönderilmesi temin edilmektedir.

Kredinin teminatını hem “taşınmaz ipoteği” hem de “müteselsil kefalet” oluşturuyor ise; borçlu ve taşınmaz maliki hakkında İpoteğin Paraya Çevrilmesi Yoluyla, müteselsil kefiller hakkında da “tahsilde tekerrüre sebebiyet verilmeksizin” kaydı dercedilerek Genel Haciz Yoluyla Takip yapılacaktır. İpotekle temin edilen banka alacağı miktarı, ipotek tutarından fazla ise asıl borçlu, kefiller hakkındaki ilamsız takibe ipotek limitini aşan tutar üzerinden ayrıca dâhil edilir.

Kredinin teminatında, tahsil edildiğinde borçtan mahsup edilmek üzere tevdi alınan kambiyo senetleri bulunmakta ise borçlu ve/veya cirantalar hakkında bu senetlere bağlanmış alacak rehinle temin edilmiş olsa dahi ayrıca Kambiyo Senetlerine Özgü Haciz Yolu ile takip yapılır.

Kredinin taşınır rehni ile teminat altına alınmış olması durumunda ise borçlu ve rehinli mal sahibi hakkında “Taşınır Rehninin Paraya Çevrilmesi Yoluyla” icra takibine başlanır. İİK (1932) 45. maddesi hükmü taşınır rehni söz konusu olduğunda da uygulama alanı bulacaktır.

Mevcut teminatlara göre başlatılacak yasal takip türleri dikkate alındığında, genel haciz yoluyla takip ile ipoteğin paraya çevrilmesi yolu ile takibe başlanılmasından evvel bir kısım hukuki prosedürün yerine getirilmesi gerekir.

Bu kısımda öncelikle muacceliyet ve temerrüt kavramlarını açıklamak da fayda görülmektedir. Türk Borçlar Kanunu'nun 90. Maddesi “İfa zamanı taraflarca kararlaştırılmadıkça her borç, doğumu anında muaccel olur”; 117/1 maddesi ise, “Muaccel bir borcun borçlusu alacaklının ihtarıyla temerrüde düşer” hükümlerini içermektedir. Kanunun 117/2 maddesinde ise “Borcun ifa edileceği gün birlikte belirlenmiş ve sözleşmede saklı tutulan bir hakka dayanarak taraflardan biri usulüne uygun bir bildirimde bulunmak suretiyle belirlemişse, belirlenen günün geçmesiyle borçlu

temerrüde düşmüş olur” denilmektedir (Türk Borçlar Kanunu, 2011). Görüldüğü üzere muacceliyet ve temerrüt oluşumu kanunda amir hüküm olarak tanımlanmış olup, bu tanımlar herhangi bir yorumu gerektirmeyecek kadar açıktır.

Hesap kat işlemi ile muaccel hale getirilen banka alacağı için yapılacak ihtarin veya ihbarın, kredi müşterisinin tacir olması halinde, TTK'nın (2011) 18/3 maddesinin emredici hükmü doğrultusunda, anılan maddede belirtilen yöntemlerden biriyle; noter aracılığıyla veya taahhütlü mektupla, ya da telgrafla yapılması zorunludur.

Mevcut düzenleme ışığında bankalar, kredi kullandırdıkları müşteriler ve kefilleri aleyhine genel haciz yoluyla takip yapabilmek için borçtan sorumlulara TTK'da öngörülen usullerden biri ile ihtarname göndermeleri gerekmektedir. Uygulamada hesap kat ihtarnamesi olarak tanımlanan bu ihtarnamelerde nakit borcun belirli bir süre içinde ödenmesi, gayri nakit borcun ise depo edilmesi talep edilmekte, verilen süre içerisinde ödeme yapılmaz ise temerrüde düşüleceği ve yasal takip işlemlerine başlanılacağı ihtar edilmektedir. Öte yandan ipoteğin paraya çevrilmesi yolu ile takip öncesi taşınmaz malikine de ihtarname keşide edilmesi gerekmektedir.

Uygulamada bankalar, ticari nitelikli kredilerde, henüz krediye ilişkin yükümlülüklerde bir gecikme olmasa bile, basiretli tacir gibi davranma yükümlülüğünün bir gereği olarak yaptıkları finansal ve istihbari değerlendirmeler neticesinde kredileri muaccel kıлып, uygulamadaki adıyla kredileri geri çağırabilmekte ve yasal takip işlemlerine başlamak isteyebilmektedirler.

Hal böyle olunca bankalar, yasal takip anlamında hızlı aksiyon almak istedikleri kredili müşterileri için ihtarname keşide etme ve borçluyu temerrüde düşürme prosedürlerini yerine getirmek durumunda kalmaktadır. İhtarnamenin keşide edilmesi ve borçlulara tebliğ edilmesi de borçlu adetinin çokluğu, adreslerin güncel olmaması vb. gerekçelerle zaman alabilmektedir. İşte tam bu aşamada bankalar kredi tahsis edilmesi sırasında temin etmiş oldukları munzam senetler üzerinden kambiyo senetlerine özgü haciz yolu ile takip başlatabilmektedirler.

Burada ayrıca ifade etmek gerekir ki, bankaların munzam senede istinaden kambiyo senetlerine özgü haciz yolu ile takip başlatmış olmaları, aynı kredi borcu için diğer takip yollarını kullanamayacağı anlamına da gelmemektedir. Çoğu zaman bankalar tahsilde tekerrüre yer verilmemesi kaydı düşülmek suretiyle aynı kredi alacağı için hem kambiyo senetlerine özgü haciz yolu ile takip, hem genel haciz yolu ile takip hem de ipoteğin paraya çevrilmesi yolu ile takibi eş zamanlı olarak yürütmektedirler.

Esasında bir bono olan munzam senetler, kambiyo senetlerinin yukarıda değinilen özellikleri sayesinde bankaların takip işlemleri açısından daha hızlı hareket etmelerini sağlamaktadır. Munzam senetlerin, kambiyo senetlerine özgü haciz yolu ile takibe konu edilmesinin takip hukuku anlamında bankaya sağladığı menfaatler aşağıdaki şekilde sıralanabilir. Ayrıca belirtmek gerekir ki, bu menfaatlerin bir kısmı da genel haciz yolu ile icra takibi ile kambiyo senetlerine özgü haciz yolu ile takibin farklarından kaynaklanmaktadır;

a) Bir kambiyo senedi türü olan bono niteliğindeki munzam senetlerin kambiyo senetlerine özgü haciz yolu ile takibe konulması için senet borçlularına ihtarname keşide edilmesine, keşidecisine ve onun lehine aval verenlere ödememe protestosu düzenlenmesine vs. gerek yoktur.

b) Kredinin teminatında ipotek var ise, önce rehne başvurma zorunluluğu gereği asıl borçlu genel haciz yolu ile takibe dahil edilemezken, kambiyo senetlerine özgü haciz yolu ile asıl borçlu aleyhine önce rehne başvurma zorunluluğu olmadan doğrudan takip yapılabilir.

c) Kambiyo senetlerine özgü haciz yolu ile takipte icra müdürü, alacaklının takip talebi üzerine, borçluya hemen bir ödeme emri gönderir. Genel haciz yolu ile takipte ise, ödeme emri üç gün içinde düzenlenip borçluya gönderilir (Helvacı, 2013: 178).

d) Kambiyo senetlerine özgü haciz yolu ile takipte itiraz süresi beş gündür. Genel haciz yolu ile takipte ise yedi gündür (Helvacı, 2013: 167).

e) Kambiyo senetlerine özgü haciz yolu ile takipte şikâyet sebeplerinin bazıları, beş günlük ileri sürülebilme süresine tabidir. (İcra ve İflas Kanunu, 1932). Genel haciz yolu ile takipte ise, bu süre her durumda yedi gün olarak uygulanmaktadır.

f) Kambiyo senetlerine özgü haciz yolu ile takipte ödeme emrine itiraz etmek için dilekçe ile başvurmak gerekmektedir. Genel haciz yolu ile takipte ise, bu itiraz dilekçe ile yapılabileceği gibi sözlü olarak da öne sürülebilir (İcra ve İflas Kanunu, 1932).

g) Kambiyo senetlerine özgü haciz yolu ile takipte ödeme emrine itiraz satış dışında diğer icra takip işlemlerini durdurmamaktadır. Genel haciz yolu ile takipte ise, ödeme emrine itiraz ile birlikte takip işlemleri durur. Takip işlemlerine itiraz giderilinceye kadar devam edilemez ve takibe devam etmek isteyen alacaklının, borçlunun itirazını ortadan kaldırmak amacıyla ya itirazın iptali davası açması ya da itirazın kaldırılmasını icra mahkemesinden talep etmesi gerekir (İcra ve İflas Kanunu, 1932).

2.4. Teminat Senedi Sayılacağı Haller

Kanuna göre, bono kayıtsız şartsız para borcu ikrarı içeren illetten mücerret bir kambiyo senedi olup, yukarıda anlatılan munzam senetler de kambiyo senetlerine özgü genel haciz yolu ile takibe konu edilecek bir bonoda bulunması gereken bütün unsurları haizdir. Uygulamada, bankalarca kambiyo senetlerine mahsus haciz yolu ile takibe konu edilen munzam senetlerle alakalı olarak senet borçluları, genellikle munzam senedin kullanılan kredinin teminatı için verilmiş bir teminat senedi olduğunu, teminat senedi olması sebebiyle kambiyo senedi vasfını taşımadığını dolayısı ile kambiyo senetlerine özgü haciz yolu ile takibe konu edilemeyeceğini iddia ederek takibin iptali talepli şikâyet yoluna gitmektedirler.

Bankalar da bu şikâyetlerde, Yargıtay'ın yerleşik kararları doğrultusunda, temin ettikleri munzam senetler üzerine, ona teminat niteliği kazandıracak herhangi bir ibare yer almadığı, müşteri ile imzalanan genel kredi sözleşmelerinde de munzam senetlere herhangi bir atıfta bulunulmadığı, munzam senetlerin teminat olarak değil tahsil olduklarında kredi borcundan mahsup edilmek üzere temlik ciro suyuyla devralındıkları vb. şekilde savunma yapmaktadırlar.

Yukarıda teminat senedi kısmında da ifade edildiği üzere, bir munzam senedin teminat senedi olarak kabul edilebilmesi için “bedeli teminat içindir”, “teminat senedir”, “şu sözleşmeye konu olarak hazırlanmıştır” gibi ifadelerin bulunması gerekir. Yargıtay'ın yerleşik kararlarında da “*salt senet metni üzerinde teminat senedir yazmasının dahi tek başına senedi teminat senedi haline getirmeyeceği, senedin neyin teminatı olarak verildiğinin davacı tarafından yazılı delil ile ispatlanması gerekeceği*” ifade edilmektedir (Y. HGK E. 2010/19-67 K. 2010/99; Y. HGK E. 2001/12-496 K. 2001/534; Y. 12. HDE. 2004/21684 K. 2004/26551 & Y. 12. HD E. 2006/13210 K. 2006/15840).

Dolayısıyla munzam senetlerin üzerinde kredinin teminatı olduğunu gösterecek ibarelerin bulunması, genel kredi sözleşmelerinde munzam senetlere atıfta bulunulmuş olması dolayısı ile senedin temel borç ilişkisi olan kredi ilişkisi ile doğrudan ilintilendirilmesi hallerinde munzam senedin teminat senedi niteliğinde olduğu kabul edilecektir. Teminat senedi niteliğinde sayılacak olan munzam senet de bononun zorunlu unsurlarından olan kayıtsız şartlı bir bedelin ödenmesi vaadini içermemiş olacağı için hukuken bono olarak kabul edilmeyecektir. Bu durumda da bankaların munzam senet temin etmekteki takip hukuku kaynaklı avantaj sağlama amaçları gerçekleşmemiş olacaktır.

3. Munzam Senetlerin Muhasebeleştirilmesine İlişkin Uygulama

Bu bölümde, bir banka müşterisine kullandırılan ticari kredinin teminatına alınan munzam senetlere ilişkin örnek olaylar yer almaktadır. Bu doğrultuda ilgili mevzuattaki kredilerin sınıflandırılması hükümleri doğrultusunda birinci gruptan başlayarak beşinci gruba kadar krediler ve munzam senetlerle ilgili muhasebe kayıtları yapılmıştır.

Banka alacağı için TFRS 9 kapsamında genel ve özel karşılık uygulaması yapılmıştır. Bu itibarla söz konusu kredinin beklenen kredi zararı (ECL) hesaplamasına temel teşkil edecek unsurlar arasında yer alan PD (Temerrüt Olasılığı), LGD (Temerrüt Halinde Kayıp Olasılığı) ve EAD (Temerrüt Halinde Risk) parametreleri aşağıdaki şekilde varsayılmıştır.

Beklenen Kredi Zararı: PD (Temerrüt Olasılığı) X LGD (Temerrüt Halinde Kayıp) X EAD (Temerrüt Halinde Risk)

Tablo 1: Kredi Sınıfı Bazında Varsayılan Beklenen Kredi Zararı Parametreleri

1. Grup Kredi	2. Grup Kredi	3. Grup Kredi	4. Grup Kredi	5. Grup Kredi
PD: % 0,550	PD: % 3,5	PD: % 100	PD (Temerrüt Olasılığı): % 100	PD (Temerrüt Olasılığı): % 100
LGD: % 50	LGD: % 55	LGD: % 100 (Hiç tahsilat yapılmamıştır ve teminat değeri olan bir kıymet yoktur)	LGD: % 100 (Hiç tahsilat yapılmamıştır ve teminat değeri olan bir kıymet yoktur)	LGD: % 100 (Hiç tahsilat yapılmamıştır ve teminat değeri olan bir kıymet yoktur)
EAD: Hâlihazırdaki Kredi Risk Tutarı	EAD: Hâlihazırdaki Kredi Risk Tutarı	EAD: Hâlihazırdaki Kredi Risk Tutarı	EAD: Hâlihazırdaki Kredi Risk Tutarı	EAD: Hâlihazırdaki Kredi Risk Tutarı

1. Aşama/1.Grup Örneği: Banka, Danışmend Gıda Ticaret A.Ş. unvanlı tüzel kişi ticari müşterisine kısa vadeli olarak ve ortakların kefaleti ile 1.000.000.-TL tutarında kredi kullandırmıştır. Bu kredinin teminatına eşit tutarda munzam senet alınmıştır.

Söz konusu kredi, öncelikle canlı krediler içinde yer alan birinci grup krediler içinde muhasebeleştirilecektir. Aynı zamanda kredinin teminatına alınan munzam senetler de ilgili nazım hesaplarda gösterilecektir. Bahsedilen işlemlere ait muhasebe kayıtları aşağıdadır.

Kayıt 1: Kredinin Kullandırılması/Birinci Grupta Canlı Krediler Olarak Muhasebeleştirilmesi

118 KISA VADELİ TEMİNATLI DİĞER KREDİLER	1.000.000,00
11811Diğer Müşteriler (Özel)	
- Danışmend Gıda Ticaret A.Ş.	
304 RESMİ, TİCARİ VE DİĞER KURULUŞLAR MEVDUATI	1.000.000,00
30421Her Çeşit Ortaklıklar (Özel)	
- Danışmend Gıda Ticaret A.Ş.	
Kredi kullandırılması	

Kredinin kullanılması aşamasında, banka için takip işlemlerinin hızla yürütülmesini sağlamak amacıyla müşteriden alınan munzam senetler, teminat senetleri alt hesabında değil tahsile alınan ticari senetler alt hesabında muhasebeleştirilmiştir. Bu durum bankaca söz konusu kıymetli evrakın kredinin teminatını teşkil etmek üzere alınmadığına dair ispat oluşturulmak istenmesinden ileri gelmektedir. Teminat senetleri olarak kaydedilen munzam senetler, bankaca istenildiğinde tahsile konulamayacak olup böyle bir durumda müşterilerin itirazlarına konu olabilecektir. Ayrıca firma ortaklarından alınan kefaletler de ilgili bilanço dışı hesaplara kaydedilmiştir.

1. grup kredi niteliğinde olan banka alacağı için TFRS 9 kapsamında genel karşılık uygulaması yapılmış olup kredinin 12 aylık beklenen kredi zararı hesaplamasında kullanılan parametreler (PD-Temerrüt Olasılığı, LGD-Temerrüt Halinde Kayıp Olasılığı ve EAD-Temerrüt Halinde Risk) yukarıda verilen oranlar üzerinden hesaplamaya dahil edilmiştir.

Kayıt 2: Munzam Senet Olarak Alınan Kambiyo Senedinin Muhasebeleştirilmesi

982 EMANET VE REHİNLİ KIYMETLER	1.000.0000,00
982003 Tahsile Alınan Ticari Senetler - Munzam Senetler	
984 EMANET VE REHİNLİ KIYMET VERENLER	1.000.0000,00
Danişmend Gıda Ticaret A.Ş Munzam senet nazım hesap muhasebe kaydı	

Kayıt 3: Ortaklardan Alınan Kefaletlerin Muhasebeleştirilmesi

982 EMANET VE REHİNLİ KIYMETLER	1.000.0000,00
98211 Kabul Edilen Avaller, Kefaletler ve Garantiler	
984 EMANET VE REHİNLİ KIYMET VERENLER	1.000.0000,00
Firma ortaklarından alınan kefaletlerin nazım hesap muhasebe kaydı	

Kayıt 4: Krediyeye İlişkin Ayrılan Genel Karşılık Tutarının Muhasebeleştirilmesi

820 KARŞILIK VE DEĞER DÜŞME GİDERLERİ	2.750,00
820040 Birinci Aşama (12 Ay Beklenen Zarar Karşılığı)	
350 KARŞILIKLAR	2.750,00
350000 Birinci Grup Krediler	
Genel karşılık ayrılması 12 aylık beklenen kredi zararı: $0,0055 * 0,50 * 1.000.000 = 2.750$	

2. Aşama/2. Grup Örneği: Danişmend Gıda Ticaret A.Ş. unvanlı firmanın bankadan kullandığı kredi vade itibaren 30 günden fazla gecikmiştir. Firmanın cari kredi riski 1.000.000.-TL'dir. (Faizler ihmal edilmiştir)

Kayıt 5: Kredinin Yakın İzlemeye Alınması/İkinci Grup Yakın İzlemedeki Krediler Olarak Muhasebeleştirilmesi

118 KISA VADELİ TEMİNATLI DİĞER KREDİLER	–	1.000.000,00
YAKIN İZLEMEDEKİ		
11811 Diğer Müşteriler (Özel)		
- Danışmend Gıda Ticaret A.Ş.		
118 KISA VADELİ TEMİNATLI DİĞER KREDİLER		1.000.000,00
11811 Diğer Müşteriler (Özel)		
- Danışmend Gıda Ticaret A.Ş.		
Kredi grubunun değişmesi		

Kredi ödemesinde vade tarihinden itibaren 30 günden fazla gecikme yaşandığı için, banka alacağı 2. grup krediler (Yakın İzlemedeki Krediler) altında izlenmeye başlanmıştır. Kredinin teminatına alınan kefalet ve haricen alınan munzam senetlerin içeriğinde bir değişiklik olmadığından bunlara ilişkin başkaca kayıtların yapılmasına gerek bulunmamaktadır. Bu aşamada kredinin yakın izlemeye aktarılması ve temerrüt riski ve kredi kayıp olasılığında yaşanan değişimden kaynaklanan genel karşılık tutarındaki artışa ilişkin muhasebe kayıtları yapılmıştır.

2. grup kredi niteliğinde olan banka alacağı için TFRS 9 kapsamında genel karşılık uygulaması yapılmış olup kredinin ömür boyu beklenen kredi zararı hesaplamasında kullanılan parametreler (PD-Temerrüt Olasılığı, LGD-Temerrüt Halinde Kayıp Olasılığı ve EAD-Temerrüt Halinde Risk) yukarıda verilen oranlar üzerinden hesaplamaya dahil edilmiştir.

Kayıt 6: Krediyeye İlişkin Ayrılan Genel Karşılık Tutarının Muhasebeleştirilmesi

820 KARŞILIK VE DEĞER DÜŞME GİDERLERİ	19.250,00
820041 İkinci Aşama (Kredi Riskinde Önemli Artış)	
350 KARŞILIKLAR	19.250,00
350001 İkinci Grup Krediler	
Genel karşılık ayrılması	
Ömür boyu beklenen kredi zararı: $0,035 \times 0,55 \times 1.000.000 = 19.250$	

Kayıt 7: Kredi İçin Ayrılan Birinci Grup Genel Karşılık Tutarının İptaline İlişkin Muhasebe Kaydı

350 KARŞILIKLAR	2.750,0
350000 Birinci Grup Krediler	
820 KARŞILIK VE DEĞER DÜŞME GİDERLERİ	2.750,00
820040 Birinci Aşama (12 Ay Beklenen Zarar Karşılığı)	
1. grup genel karşılık iptali	

3. Aşama/3. Grup Örneği: Bankanın, Danışmend Gıda Ticaret A.Ş.'ye kullandığı 1.000.000.- TL tutarındaki kredinin ödemesi, vadesinden itibaren 91 gün gecikmiştir (Faizler ihmal edilmiştir).

Kayıt 8: Kredinin Üçüncü Grup Donuk Alacak Olarak Muhasebeleştirilmesi (Gecikme 90 günden fazla olduğu için)

170 ÜÇÜNCÜ GRUP-TAH. İMK. SIN. KRED.	1.000.000,00
17000 Yeniden Yapılandırmaya Konu Edilmeyenler	
118 KISA VADELİ TEMİNATLI DİĞER	1.000.000,00
KREDİLER – YAKIN İZLEMEDEKİ	
11811 Diğer Müşteriler (Özel)	
- Danışmend Gıda Ticaret A.Ş.	
Kredinin takip hesaplarına aktarılması	

Kredi ödemesinde vade tarihinden itibaren 90 günden fazla gecikme yaşandığı için banka alacağı 3. grup krediler (Tahsil İmkânı Sınırlı Krediler) altında izlenmeye başlanmıştır. Kredinin teminatında bulunan firma ortaklarının kefaleti, ilgili ortakların ödeme güçlerinin şirketin moralitesinin bozulmasından olumsuz etkilendiği varsayımıyla (BDDK, 2016: m.14) özel karşılık hesaplamasında dikkate alınmamıştır. Firmanın borçlu olarak düzenlediği 1.000.000 TL değerindeki bononun teminat senedi vasfı taşıması sebebiyle söz konusu kıymetin de özel karşılık hesaplamasında dikkate alınması mümkün değildir. Dolayısıyla kredinin teminatında TFRS 9 uyarınca değerlendirilecek bir kıymet bulunmamaktadır. Kredinin 1. ve 2. grupta sınıflandırıldığı süreçte banka alacağı için ayrılan genel karşılıklar iptal kaydı ile muhasebe hesaplarından çıkartılmıştır.

3. grup kredi niteliğinde olan banka alacağı için TFRS 9 kapsamında özel karşılık uygulaması yapılmış olup kredinin ömür boyu beklenen kredi zararı hesaplamasında kullanılan parametreler (PD-Temerrüt Olasılığı, LGD-Temerrüt Halinde Kayıp Olasılığı ve EAD-Temerrüt Halinde Risk) yukarıda verilen oranlar üzerinden hesaplamaya dahil edilmiştir.

Kayıt 9: Krediyeye İlişkin Ayrılan Özel Karşılık Tutarının Muhasebeleştirilmesi

820 KARŞILIK VE DEĞER DÜŞ. GİD.	1.000.0000,00
820043 Üçüncü Aşama (Temerrüt)	
180 ÖZEL KARŞILIKLAR	1.000.000,00
18000 Üçüncü Grup-Tahsil İmkânı Sınırlı Krediler	
Özel karşılık ayrılması	
Ömür boyu beklenen kredi zararı: $1*1*1.000.000=1.000.000$	

Kayıt 10: Kredi İçin Ayrılan 2. Grup Genel Karşılık Tutarının İptaline İlişkin Muhasebe Kaydı

350 KARŞILIKLAR	19.250,00
350001 İkinci Grup Krediler	
820 KARŞILIK VE DEĞER DÜŞME GİDERLERİ	19.250,00
820041 İkinci Aşama (Kredi Riskinde Önemli Artış)	
2. grup genel karşılık iptali	

Üçüncü Aşama/4. Grup Örneği: Bankanın, Danışmend Gıda Ticaret A.Ş.'ye kullandığı 1.000.000.-TL tutarındaki kredinin ödemesi, vadesinden itibaren 181 gün gecikmiştir. (Faizler ihmal edilmiştir).

Kayıt 11: *Kredinin Dördüncü Grup Donuk Alacak Olarak Muhasebeleştirilmesi (Gecikme 180 günden fazla olduğu için)*

172 DÖRDÜNCÜ GRUP-TAH. ŞÜP. KRED.	1.000.000,00
17200Yeniden Yapılandırmaya Konu Edilmeyenler	
170 ÜÇÜNCÜ GRUP-TAH. İMK. SIN. KRED.	1.000.000,00
17000 Yeniden Yapılandırmaya Konu Edilmeyenler	
Kredinin dördüncü gruba aktarılması	

Kredi ödemesinde vade tarihinden itibaren 180 günden fazla gecikme yaşandığı için banka alacağı 4. grup krediler (Tahsili Şüpheli Krediler) altında izlenmeye başlanmıştır. Kredinin teminatında bulunan kıymetler ve munzam senetlerin nev'inde bir değişiklik olmadığı için karşılıklara ilişkin muhasebe kayıtları 3. grupta izlenen yöntem ile yapılacaktır. Kredinin 3. grupta sınıflandırıldığı süreçte banka alacağı için ayrılan özel karşılıklar, iptal kaydı ile muhasebe hesaplarından çıkartılarak ilgili muhasebe kaydı 4. grup kredilere ait hesaplar üzerinden gerçekleştirilecektir.

Kayıt 12: *III. Grup Krediler İçin İlgili Hesaplara Yapılan 1.000.000 TL Tutarındaki Karşılığın İptaline İlişkin Muhasebe Kaydı*

180 ÖZEL KARŞILIKLAR	1.000.000,00
18000 Üçüncü Grup-Tahsil İmkanı Sınırlı Krediler	
820 KARŞILIK VE DEĞER DÜŞ. GİD.	1.000.0000,00
820043Üçüncü Aşama (Temerrüt)	
3. grup kredi karşılık İptali	

Kayıt 13: *İptal Edilen 1.000.000 TL Tutarındaki III. Grup Özel Kredi Karşılığının IV. Grup Kredi ve Alacaklar Alt Hesabında Muhasebeleştirilmesi*

820 KARŞILIK VE DEĞER DÜŞ. GİD.	1.000.0000,00
820043Üçüncü Aşama (Temerrüt)	
180 ÖZEL KARŞILIKLAR	1.000.000,00
18001 Dördüncü Grup-Tahsili Şüpheli Kred.	
Özel karşılık ayrılması	
Ömür boyu beklenen kredi zararı: 1*1*1.000.000=1.000.000	

Üçüncü Aşama/5. Grup Örneği: Bankanın, Danışmend Gıda Ticaret A.Ş.'ye kullandığı 1.000.000.-TL tutarındaki kredinin ödemesi, vadesinden itibaren 361 gün gecikmiştir (Faizler ihmal edilmiştir).

Kayıt 14: *Kredinin Beşinci Grup Donuk Alacak Olarak Muhasebeleştirilmesi (Gecikme 360 günden fazla olduğu için)*

176 BEŞİNCİ GRUP-ZARAR NİT. KRED.	1.000.000,00
17600 Yeniden Yapılandırmaya Konu Edilmeyenler	
172 DÖRDÜNCÜ GRUP-TAH. ŞÜP. KRED.	1.000.000,00
17200 Yeniden Yapılandırmaya Konu Edilmeyenler	
Kredinin beşinci gruba aktarılması	

Kredi ödemesinde vade tarihinden itibaren 360 günden fazla gecikme yaşandığı için banka alacağı 5. grup krediler (Zarar Niteliğindeki Krediler) altında izlenmeye başlanmıştır. Kredinin teminatında bulunan kıymetler ve munzam senetlerin nev'inde bir değişiklik olmadığı için karşılıklara ilişkin muhasebe kayıtları 4. grupta izlenen yöntem ile yapılacaktır. Kredinin 4. grupta sınıflandırıldığı süreçte banka alacağı için ayrılan özel karşılıklar iptal kaydı ile muhasebe hesaplarından çıkartılarak ilgili muhasebe kaydı 5. grup kredilere ait hesaplar üzerinden gerçekleştirilecektir.

Kayıt 15: *IV. Grup Krediler İçin İlgili Hesaplara Yapılan 1.000.000 TL Tutarındaki Karşılığın İptaline İlişkin Muhasebe Kaydı*

180 ÖZEL KARŞILIKLAR	1.000.000,00
18001 Dördüncü Grup-Tahsili Şüpheli Kred.	
820 KARŞILIK VE DEĞER DÜŞ. GİD.	1.000.0000,00
820043 Üçüncü Aşama (Temerrüt)	
3. grup kredi karşılık İptali	

Kayıt 16: *İptal Edilen 1.000.000 TL Tutarındaki IV. Grup Özel Kredi Karşılığının V. Grup Kredi ve Alacaklar Alt Hesabında Muhasebeleştirilmesi*

820 KARŞILIK VE DEĞER DÜŞ. GİD.	1.000.0000,00
820043 Üçüncü Aşama (Temerrüt)	
180 ÖZEL KARŞILIKLAR	1.000.000,00
18002 Beşinci Grup-Zarar Niteliğindeki Kred.	
Özel karşılık ayrılması	
Ömür boyu beklenen kredi zararı: $1*1*1.000.000=1.000.000$	

3.1. Munzam Senetlere İlişkin İç Denetim Süreçlerinde Öne Çıkan Kontrol Noktaları

Bankalarda gerçekleştirilen işlemler iç sistemleri oluşturan unsurlar arasında bulunan iç kontrol ve iç denetim sistemleri eliyle denetlenmektedir. Bankacılıkta istisnai ve özellikli bir yer teşkil eden munzam senet uygulamasında denetim faaliyetleri açısından önem arz eden hususlar bulunmaktadır. İç denetim ve iç kontrol faaliyetleri açısından kontrol veya risk noktaları olarak ifade edilebilecek ve denetimde öncelikli olarak değerlendirilecek ve tetkik edilecek bu hususlar şöyledir;

- Munzam senetlerin muhasebe kayıtlarında teminat senedi hesaplarında gösterilmemesi,
- Munzam senedin üzerinde “bedeli teminat içindir” vb. şeklinde bir bonoya teminat senedi niteliği kazandırabilecek kayıtların bulunmaması,
- Kredi ilişkisinin hukuki dayanağı olan kredi sözleşmesinde munzam senetlere atıf yapılmaması,
- Kullanılan kredilerin borçlularından alınan munzam senetlerin kredilere ilişkin özel karşılık hesaplamalarında dikkate alınmaması,
- Bononun kanunen taşınması gereken şekil şartlarını eksiksiz olarak taşıması.

3.2 Munzam Senetlerin Bağımsız Denetim Boyutu

Bağımsız denetim çalışmalarında bankalar tarafından ilgili tarafların bilgisine sunulan finansal tablo kalemleri, genel kabul muhasebe ilkeleri, uluslararası finansal raporlama standartları ve yasal mevzuat hükümleri doğrultusunda denetlenmektedir. Munzam senet uygulaması bankacılıkta istisnai bir yere sahip olduğu için bağımsız denetim süreçleri açısından da ayrı bir mahiyet taşımaktadır. Bankalarda bazen munzam senet alınan kredi müşterilerinin finansal tablolarda canlı kredi olarak raporlandığı, ancak bu müşteriler hakkında yasal anlamda icra takiplerinin başlatıldığı

durumlar söz konusu olabilmektedir. Bahsi geçen bu tip durumlar bir müşterinin kredi ödemelerinde 90 günden fazla gecikme olmasa dahi kredibilitesinin ciddi olarak bozulduğu yönünde banka tarafından güçlü emarelerin tespit edilmesinden ileri gelmektedir. Dolayısıyla bankalar bir müşterinin kredi ödemesini 90 günden daha fazla geciktirmediği ancak kredi değerliliğinde bozulmalar yaşandığı durumlarda munzam senetler üzerinden kambiyo senetlerine özgü haciz yolu ile takip işlemlerini başlatabilmektedir.

Bankalar bazen kredi değerliliğinde bozulmalar yaşanan müşterileri hakkında icra işlemlerine başlamalarına rağmen söz konusu müşterileri gecikmesi 90 günden fazla olmadığı için donuk alacak olarak sınıflandırmayabilmektedir. Bağımsız denetimde böyle bir durum saptandığında ilgili kredinin hukuki mahiyeti esas alınarak denetim raporunun düzenlenmesinin daha uygun olacağı düşünülmektedir. Diğer bir ifade ile her ne kadar bankanın finansal tablolarında söz konusu krediler canlı kredi olarak raporlanmış olsa da bağımsız denetim çalışmalarında bu durumun kredinin hukuki niteliği ile uyumlu olacak şekilde raporlanmasının yerinde olacağı söylenebilir.

4. Sonuç

Bankalar, müşterilerine verdikleri kredilerin geri dönüşünü temin etmek amacıyla çeşitli türlerde maddi ve şahsi teminatlar tesis ederler. Bankalar “tüketici” niteliğini haiz bireysel müşteriler dışında kalan ticari nitelikli kredili müşterilerinden çoğu zaman tesis ettikleri teminatların yanı sıra munzam senet de talep etmektedirler.

Munzam senetler esas itibarıyla bono niteliğinde olup, tutarı tahsis edilen genel kredi limiti ile uyumlu, lehtarının doğrudan bankanın kendisinin olduğu, genel kredi sözleşmesini kefil sıfatıyla imza eden kimselerin de düzenleyici lehine aval veren olarak imzaladığı, krediyi kullanan müşteri -keşideci- tarafından genellikle görüldüğünde vadeli olarak düzenlenen ve tahsil edildiğinde kredi borcundan mahsup edilmek üzere teslim alınan senetlerdir.

Bankalar, yasal takip anlamında hızlı aksiyon almak istedikleri kredili müşterileri hakkında kredi tahsis edilmesi sırasında temin etmiş oldukları munzam senetler üzerinden doğrudan kambiyo senetlerine özgü haciz yolu ile takip başlatabilmektedirler. Bu sayede ihtarname keşide edilmesi, borçlunun temerrüde düşürülmesi gibi diğer takip yollarının öncesinde yerine getirilmesi gereken birtakım yasal prosedürler bertaraf edilmiş olduğundan yasal takip anlamında daha hızlı ve etkili aksiyon alınabilmektedir. Böylece kambiyo senetlerine özgü haciz yolunun diğer takip yollarına nazaran alacaklıya sağladığı bazı avantajlardan da faydalanılmış olmaktadır.

Bankalar, yerleşik Yargıtay kararlarının da etkisiyle, senet üzerinde teminat olduğunu gösterecek ifadeler koyulmasına müsaade etmeyerek ve genel kredi sözleşmelerinde de munzam senetlere herhangi bir atıfta bulunmayarak, kredili müşterilerin (borçluların), munzam senetlerin “teminat senedi niteliğinde olduğu” yönündeki olası iddialarını bertaraf etmeyi hedeflemektedirler. Zira bankalarca temin edilen munzam senetlerin, teminat senedi niteliğinde olduğu kabul edilirse, munzam senet, kambiyo senedi olma özelliğini yitirecek, dolayısıyla kambiyo senetlerine özgü haciz yoluyla takibe konu edilemeyecek, en nihayetinde de bankaların, munzam senetleri temin etmedeki temel saik olan “hızlı aksiyon alabilme imkânı” kalmamış olacaktır.

Munzam senetlerin teminat senedi niteliği taşımasının önüne geçmek amacıyla bankalar tarafından söz konusu kıymetli evraklara ilişkin muhasebe kayıtlarında da özel bir usul izlenmektedir. Bu usul munzam senetlerin muhasebe kayıtlarında teminat senedi hesapları altında izlenmemesi biçiminde uygulanmaktadır. Böylece munzam senetler için muhasebe kayıtlarından hareketle borçlular tarafından teminat senedi iddiasında bulunulmasının önüne geçilmesi amaçlanmaktadır.

Kredi borçlusu olan firmalar hakkında yasal takip işlemleri başlatıldığı andan itibaren kredinin teminatında bulunan kıymetler özel karşılık hesaplamalarında dikkate alınmaktadır. Borçlular tarafından munzam senetlerin teminat senedi olduğu yönünde bir iddia öne sürülmesini engellemek amacıyla, bankalarca kredili firmalardan alınan munzam senet niteliğini haiz söz

konusu kıymetler, yasal takip işlemleri başlatılan firmaların özel karşılık hesaplamalarında dikkate alınmamaktadır.

Bankalarda yürütülen iç denetim çalışmalarında munzam senetlerin teminat senedi niteliği kazanmasına yol açacak şekilde herhangi bir işlem yapıp yapılmadığı incelenmektedir. Özellikle senedin üzerinde “teminat içindir” biçiminde bir ibarenin bulunmaması, munzam senetlerin muhasebe kayıtlarında teminat senetlerinin izlendiği hesaplarda izlenmemesi ve özel karşılık hesaplamalarında müşterilerden alınan munzam senetlerin hesaplama dahil edilmemesi, iç denetimde kontrol noktaları olarak öne çıkmaktadır.

Son olarak bağımsız denetim çalışmalarında da teminatında munzam senet bulunan müşterilerle ilgili istisnai bir duruma rastlanabilir. Şöyle ki kredilerine güvence olarak munzam senet alınan bir ticari müşterinin 90 günden fazla gecikmesi bulunmamasına rağmen kredibilitesinde kayda değer bir olumsuzluk gözlemlendiğinde söz konusu firma için yasal takip işlemleri başlatılabilir. Hukuki olarak takip işlemlerine başlanılmasına rağmen, bu firmanın kredileri banka muhasebe kayıtlarında canlı kredi niteliğinde izlenmeye devam edilebilmektedir. Bağımsız denetim çalışmalarında böyle bir durum tespit edildiğinde, bankaca kredinin izlendiği muhasebe hesaplarının hukuki niteliğine uygun hale getirilmesi, yani canlı kredilerde takip edilen söz konusu kredilerin donuk alacak olarak sınıflandırılması biçiminde aksiyon alınması sağlanmalıdır.

Bu çalışmada hukuk ve muhasebe disiplinleri açısından bankacılık kredi süreçlerinde kullanılan munzam senetlerin incelemesi yapılmıştır. İleride yapılacak çalışmalarda munzam senetlerin hukuki boyutu ve kredi işlemlerindeki rolü güncel yargı kararları çerçevesinde etraflıca tartışılabilir.

Kaynakça

- Arslan, R., Yılmaz, E., & Taşpınar Ayvaz, S. (2016). *İcra iflas hukuku*. Ankara: Yetkin Kitabevi.
- Gümüş, S. (2014). *Bankacılıkta pazarlama*. İstanbul: Hiperlink.
- Helvacı, M. (2013). Kambiyo senetlerine özgü takip yolları. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, (LXXI) II*, 165-192.
- İcra ve İflas Kanunu. (1932, 9 Haziran). *Resmi Gazete* (Sayı: 2128). Erişim Adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.2004.pdf>
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK). Kredilerin Sınıflandırılması ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik. (2016, 23 Haziran). *Resmi Gazete* (Sayı: 29750). Erişim Adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/06/20160622-3.htm>
- Kuru, B. (2016). *İstinaf sistemine göre yazılmış icra ve iflas hukuku*. İstanbul: Legal Yayıncılık.
- Öztan, F. (2006). *Kıymetli evrak hukuku*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Pekcanıtez, H., Atalay, O., & Özekes, M. (2011). *Medeni usul hukuku*. Ankara: Yetkin Kitabevi.
- Poroy, R., & Tekinalp, Ü. (2013). *Kıymetli evrak hukuku esasları*. İstanbul: Vedat Kitapçılık.
- Pulaşlı, H. (2009). *Kıymetli evrak hukuku*. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Türk Borçlar Kanunu. (2011, 11 Ocak). *Resmi Gazete* (Sayı: 27836). Erişim Adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6098.pdf>
- Türk Ticaret Kanunu. (2011, 13 Ocak). *Resmi Gazete* (Sayı: 27846). Erişim Adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6102.pdf>

Ülgen, H., Helvacı, M., Kendigelen, A., & Kaya, A. (2014). *Kıymetli evrak hukuku*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.

Yargıtay 12. Hukuk Dairesi (Y.12.HD) (2004) E. 2004/21684 K. 2004/26551, 23.12.2004.

Yargıtay 12. Hukuk Dairesi (Y.12.HD) (2006) E. 2006/11905 K. 2006/14673, 04.07.2006.

Yargıtay 12. Hukuk Dairesi (Y.12.HD) (2006) E. 2006/13210 K. 2006/15840, 17.07.2006.

Yargıtay 12. Hukuk Dairesi (Y.12.HD) (2011) E. 2011/30319 K. 2011/14071, 26.04.2011.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu (Y. HGK) (2001) E. 2001/12-496 K. 2001/534, 20.06.2001.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu (Y. HGK) (2010) E. 2010/19-67 K. 2010/99, 24.02.2010.